

MARCI TULLII
CICERONIS

SOMNIUM
SCIPIONIS

ET
PARADOXA.

THE NEW YORK

LIBRARY

OF THE

ALBANY

ACADEMY

OF THE

SCIENCE

AND

ARTS

OF THE

STATE

OF NEW YORK

1850

0 2.

MARCI TULLII
CICERONIS
SOMNIUM
SCIPIONIS
ET
PARADOXA.

EX EDITIONE J. OLIVETI.

GLASGUAE:
IN AEDIBUS ACADEMICIS,
EXCUDEBAT ANDREAS FOULIS,
ACADEMIAE TYPOGRAPHUS,
M. D. CC. LXXX.

MARCO TULLIO

CICERO

DE

OFFICIIS

ET

PARADOXA

EX EDITORE J. OLIVIER

DE

IN

DE

DE

DE

C
co
sci
qu
fa
m
co
in
fu
an
in
Sc
ita
op
de
de
tis

SOMNIUM SCIPIONIS.

SCIPIO LOQUITUR.

CUM in Africam venissem, M. Manilio consuli ad quartam legionem tribunus (ut scitis) militum; nihil mihi potius fuit, quam ut Masinissam, convenirem, regem familiae nostrae justis de causis amicissimum. ad quem ut veni, complexus me senex collacrymavit, aliquantoque post suspexit in caelum: et grates, inquit, tibi ago, summe Sol, vobisque reliqui caelites, quod ante quam ex hac vita migro, conspicio in meo regno, et his tectis P. Cornelium Scipionem, cujus ego nomine ipso recreor: ita nunquam ex animo meo discedit illius optimi atque invictissimi viri memoria. deinde ego illum de suo regno; ille me de nostra republica percontatus est: multisque verbis ultro citroque habitis, ille

A

nobis consumptus est dies. post autem regio apparatu accepti, sermonem in multam noctem produximus, cum senex nihil nisi de Africano loqueretur, omniaque ejus non facta solum, sed etiam dicta meminisset. deinde, ut cubitum discessimus, me et de via, et qui ad multam noctem vigilassem, arctior, quam solebat, somnus complexus est. hic mihi (credo equidem ex hoc, quod eramus locuti: fit enim ferre, ut cogitationes sermonesque nostri pariant aliquid in somno tale, quale de Homero scribit Ennius, de quo videlicet sapientissimae vigilans solebat cogitare, et loqui) Africanus se ostendit eâ formâ, quae mihi ex imagine ejus, quam ex ipso, erat notior. quem ut agnovi, equidem cohorui. sed ille, ades, inquit, animo, et mitte timorem, Scipio, et quae dicam, trade memoriae. Videsne illam urbem, quae parere populo Romano coacta per me, renovat pristina bella, nec potest quiescere? (ostendebat autem Carthaginem de excel-

so, et pleno stellarum, illustri et claro quodam loco) ad quam tu oppugnandam nunc venis pene miles? hanc hoc biennio consul evertes, eritque cognomen id tibi per te partum, quod habes adhuc a nobis hereditarium. cum autem Carthaginem deleveris, triumphum egeris, censorque fueris, et obieris legatus Aegyptum, Syriam, Asiam, Graeciam, deligere iterum consul absens, bellumque maximum conficies, Numantiam exscindes. sed cum eris curru Capitolium inVectus, offendes rempublicam perturbatam consiliis nepotis mei. hic tu, Africane, ostendas oportebit patriae lumen animi, ingenii, consilii quæ tui. sed ejus temporis ancipitem video quasi fatorum viam. nam cum aetas tua septenos octies solis anfractus reditusque convertêrit, duoque hi numeri, quorum uterque plenus, alter altera de causa, habetur, circuitu naturali summam tibi fatalem confecerint: in te unum, atque in tuum nomen, se tota convertet civi-

tas: te senatus, te omnes boni, te focii, te Latini intuebuntur: tu eris unus, in quo nitatur civitatis falus; ac ne multa, dictator rempublicam constituas oportet, si impias propinquorum manus effugeris. hîc cum exclamasset Laelius, ingemissentque caeteri vehementius: leniter arri-dens Scipio, quaeso, inquit, ne me e somno excitetis, et parum rebus: audite caetera. Sed quò sis, Africane, alacrior ad tutan-dum rempublicam, sic habeto: omnibus, qui patriam conservarint, adjuverint, auxerint, certum esse in caelo definitum lo-cum, ubi beati aevo sempiterno fruantur. nihil est enim illi principi Deo, qui om-nem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius, quam concilia cae-tusque hominum, jure sociati, quae civi-tates appellantur: harum rectores et con-servatores hinc profecti, huc revertuntur. hîc ergo, etsi eram perterritus, non tam metu mortis, quam insidiarum a meis, quaesivi tamen, viveretne ipse et Paulus

pater, et alii, quos nos extinctos arbitramur. immo vero, inquit, ii vivunt, qui ex corporum vinculis, tanquam e carcere, evolaverunt: vestra vero, quae dicitur vita, mors est. quin tu adspicias ad te venientem Paulum patrem. quem ut vidi, equidem vim lacrymarum profudi. ille autem me complexus, atque osculans, flere prohibebat. atque ego ut primum fletu represso loqui posse coepi, quaeso, inquam, pater sanctissime atque optime, quoniam haec est vita, (ut Africanum audio dicere) quid moror in terris? quin huc ad vos venire propero? non est ita, inquit ille. nisi enim Deus is, cujus hoc templum est omne quod conspicias, istis te corporis custodiis liberaverit, huc tibi aditus patere non potest. homines enim sunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in hoc templo medium vides, quae terra dicitur: hisque animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quae sidera et stellas vocatis: quae globosae, et

rotundae, divinis animatae mentibus, circulos suos orbefque conficiunt celeritate mirabili. quare et tibi, Publi, et piis omnibus retinendus est animus in custodia corporis: nec injussu ejus, a quo ille est vobis datus, ex hominum vita migrandum est, ne munus humanum assignatum a Deo defugisse videamini. sed sic, Scipio, ut avus hic tuus, ut ego, qui te genui, justitiam cole, et pietatem: quae, cum sit magna in parentibus et propinquis, tum in patria maxima est. ea vita, via est in caelum, et in hunc coetum eorum, qui jam vixerunt, et corpore laxati, illum incolunt locum, quem vides. erat autem is splendidissimo candore inter flammās circus elucens, quem vos, ut a Graiis accepistis, orbem lacteum nuncupatis: ex quo omnia mihi contemplanti, praeclara caetera et mirabilia videbantur. erant autem eae stellae, quas nunquam ex hoc loco vidimus: et eae magnitudines omnium, quas esse nunquam suspicati sumus: ex

quibus erat illa minima, quae ultima caelo, citima terris, luce lucebat aliena. stellarum autem globi terra magnitudinem facile vincebant. jam ipsa terra ita mihi parva visa est, ut me imperii nostri, quod quasi punctum ejus attingimus, poeniteret. Quam cum magis intuerer, quaeso, inquit Africanus, quousque humi defixa tua mens erit? nonne adspicis, quae in templa veneris? novem tibi orbibus, vel potius globis, connexa sunt omnia: quorum unus est caelestis, extimus, qui reliquos omnes complectitur, summus ipse Deus, arcens et continens caeteros; in quo infixi sunt illi, qui volvuntur, stellarum cursus sempiterni: cui subjecti sunt septem, qui versantur retrò contrario motu, atque caelum: ex quibus unum globum possidet illa, quam in terris Saturniam nominant. deinde est hominum generi prosperus et salutaris ille fulgor, qui dicitur Jovis. tum rutilus, horribilisque terris, quem Martem dicitis. deinde sub-

ter mediam fere regionem Sol obtinet, dux, et princeps, et moderator luminum reliquorum, mens mundi, et temperatio, tanta magnitudine, ut cuncta sua luce illustret, et compleat. hunc ut comites consequuntur, alter Veneris, alter Mercurii cursus: in infimoque orbe Luna, radiis solis accensa convertitur. infra autem jam nihil est, nisi mortale et caducum, praeter animos generi hominum, munere deorum datos. supra lunam sunt aeterna omnia. nam ea, quae est media, et nona tellus, neque movetur, et infima est, et in eam feruntur omnia suo nutu pondera. Quae cum intuerer stupens, ut me recepi, quid? hic, inquam, quis est, qui complet aures meas tantus et tam dulcis sonus? hic est, inquit ille, qui intervallis conjunctus imparibus, sed tamen pro rata portione distinctis, impulsu et motu ipsorum orbium efficitur: qui acuta cum gravibus temperans, varios aequabiliter concentus efficit. nec enim silentio tanti

motus incitari possunt, et natura fert, ut extrema ex altera parte graviter, ex altera autem acute sonent. quam ob causam summus ille caeli stelliferi cursus, cujus conversio est concitator, acuto et excitato movetur sono: gravissimo autem hic lunaris atque infimus. nam terra, nona, immobilis manens, ima sede semper haeret, complexa medium mundi locum. illi autem octo cursus, in quibus eadem vis est duorum, septem efficiunt distinctos intervallis sonos: qui numerus rerum omnium fere nodus est. quod docti homines nervis imitati, atque cantibus, aperuere sibi reditum in hunc locum: sicut alii, qui praestantibus ingeniis, in vita humana, divina studia coluerunt. hoc sonitu opletae aures hominum obsurduerunt: nec est ullus hebetior sensus in vobis: sicut ubi Nilus ad illa, quae Catadupa nominantur, praecipitat ex altissimis montibus, ea gens, quae illum locum accolit, propter magnitudinem sonitus, sensu audiendi caret. hic

vero tantus est totius mundi incitatissima
conversione sonitus, ut eum aures homi-
num capere non possint: sicut intueri so-
lem adversum nequitis, ejusque radiis acies
vestra sensusque vincitur. haec ego ad-
mirans, referebam tamen oculos ad terram
identidem. tum Africanus, sentio, in-
quit, te sedem etiam nunc hominum ac
domum contemplari: quae si tibi parva,
ut est, ita videtur, haec caelestia semper
spectato: illa humana contemnito. tu e-
nim quam celebritatem sermonis homi-
num, aut quam expetendam gloriam con-
sequi potes? vides habitari in terra raris
et angustis in locis: et in ipsis quasi ma-
culis, ubi habitatur, vastas solitudines in-
terjectas: hosque, qui incolunt terram,
non modo interruptos ita esse, ut nihil
inter ipsos ab aliis ad alios manare possit:
sed partim obliquos, partim averfos, par-
tim etiam adversos stare vobis: a quibus
expectare gloriam certe nullam potestis.
cernis autem eandem terram, quasi qui-

busdam redimitam et circumdatam cingulis: e quibus duos maxime inter se diversos, et caeli verticibus ipsis ex utraque parte subnixos, obriguiffe pruina vides: medium autem illum, et maximum, solis ardore torreri. duo sunt habitabiles: quorum australis ille, in quo qui insistant, adversa vobis urgent vestigia. nihil ad vestrum genus. hic autem alter subjectus aquiloni, quem incolitis, cerne, quam tenui vos parte contingat. omnis enim terra, quae colitur a vobis, angusta verticibus, lateribus latior, parva quaedam insula est, circumfusa illo mari, quod Atlanticum, quod magnum, quem Oceanum appellatis in terris: qui tamen tanto nomine, quam sit parvus, vides. ex his ipsis cultis notisque terris, num aut tuum aut cuiusquam nostrum nomen, vel Caucasum hunc, quem cernis, transcendere potuit, vel illum Gangem transire? quis in reliquis orientis, aut obeuntis solis ultimis, aut aquilonis, austrive partibus tuum

nomen audiet? quibus amputatis, cernis profecto, quantis in angustiis vestra gloria se dilatari velit. ipsi autem, qui de vobis loquuntur, quam loquentur diu? quin etiam, si cupiat proles illa futurorum hominum deinceps laudes uniuscujusque nostrum a patribus acceptas posteris prodere; tamen propter eluviones exustionesque terrarum, quas accidere tempore certo necesse est, non modo non aeternam, sed ne diuturnam quidem gloriam assequi possumus. quid autem interest, ab iis, qui postea nascentur, sermonem fore de te, cum ab iis nullus fuerit, qui ante nati sint, qui nec pauciores, et certe meliores fuerunt viri? cum praesertim apud eos ipsos, a quibus audiri nomen nostrum potest, nemo unius anni memoriam consequi possit: homines enim populariter annum tantummodo solis, id est, unius astri reditu metiuntur: cum autem ad idem, unde semel profecta sunt, cuncta astra redierint, eandemque totius caeli descriptionem longis intervallis retulerint,

tum ille vere vertens annus appellari potest: in quo vix dicere audeo, quam multa secula hominum teneantur. namque, ut olim deficere sol hominibus extinguique visus est, cum Romuli animus haec ipsa in templa penetravit: ita quandoque eadem parte sol, eodemque tempore iterum defecerit, tum signis omnibus ad idem principium, stellisque revocatis, expletum annum habeto. hujus quidem anni nondum vicesimam partem scito esse conversam. quocirca, si reditum in hunc locum, desperaveris, in quo omnia sunt magnis et praestantibus viris: quanti tandem est ista hominum gloria, quae pertinere vix ad unius anni partem exiguam potest? igitur alte spectare si voles, atque hanc sedem, et aeternam domum contueri: neque te sermonibus vulgi dederis, nec in praemiis humanis spem posueris rerum tuarum: suis te oportet illecebris ipsa virtus trahat in verum decus. quid de te alii loquantur, ipsi videant: sed loquentur tamen. sermo autem omnis ille, et an-

gustiis cingitur iis regionum, quas vides; nec unquam de ullo perennis fuit; et obruitur hominum interitu; et oblivione posteritatis extinguitur. quae cum dixisset, ego vero, inquam, ô Africane, si quidem bene meritis de patria quasi limes ad caeli aditum patet, quanquam a pueritia vestigiis ingressus patriis, et tuis, decori vestro non defui: nunc tamen, tanto praemio proposito, enitar multo vigilantius. et ille, tu vero enitere, et sic habeto, non esse te mortalem, sed corpus hoc. nec enim tu is es, quem forma ista declarat: sed mens cuiusque, is est quisque; non ea figura, quae digito demonstrari potest. deum te igitur scito esse: si quidem deus est, qui viget, qui sentit, qui meminit, qui providet, qui tam regit, et moderatur, et movet id corpus, cui praepositus est, quàm hunc mundum princeps ille Deus: et ut mundum ex quadam parte mortalem ipse Deus aeternus, sic fragile corpus animus sempiternus movet. nam quod semper movetur, aeter-

num est: quod autem motum affert alicui, quodque ipsum agitur aliunde; quando finem habet motus, vivendi finem habeat necesse est. solum igitur, quod sese movet, quia nunquam deseritur a se, nunquam ne moveri quidem desinit. quin etiam caeteris, quae moventur, hic fons, hoc principium est movendi. principio autem nulla est origo. nam ex principio oriuntur omnia: ipsum autem nulla ex re alia nasci potest: nec enim id esset principium, quod gigneretur aliunde. quod si nunquam oritur, ne occidit quidem unquam. nam principium extinctum, nec ipsum ab alio renascetur, nec ex se aliud creabit: si quidem necesse est a principio oriri omnia. ita fit, ut motus principium ex eo sit, quod ipsum a se movetur: id autem nec nasci potest, nec mori: vel concidat omne caelum, omnisque natura, et consistat necesse est, nec vim ullam nanciscatur, quâ, ut primò, impulsâ moveatur. cum pateat igitur, aeternum id esse quod a se ipso moveatur, quis est, qui

hanc naturam animis esse tributam neget? inanimum est enim omne, quod pulsu agitur externo: quod autem animal est, id motu cietur interiore, et suo. nam haec est natura propria animae, atque vis. quae si est una ex omnibus, quae sese moveat: neque nata est certe, et aeterna est. hanc tu exerce in optimis rebus. sunt autem optimae curae, de salute patriae: quibus agitatus et exercitatus animus velocius in hanc sedem et domum suam pervolabit: idque ocyus faciet, si jam tum, cum erit inclusus in corpore, eminebit foràs, et ea, quae extra erunt, contemplans, quam maxime se a corpore abstrahet. namque eorum animi, qui se corporis voluptatibus dediderunt, earumque se quasi ministros praebuerunt, impulsuque libidinum voluptatibus obedientium, deorum et hominum jura violaverunt: corporibus elapsi circum terram ipsam volutantur; nec hunc in locum, nisi multis exagitati seculis, revertuntur. ille discessit: ego somno solutus sum.

PARADOXA.

AD M. BRUTUM.

ANIMADVERTI, Brute, saepe Catonem, avunculum tuum, cum in senatu sententiam diceret, locos graves ex philosophia tractare, abhorrentes ab hoc usu forensi et publico: sed dicendo consequi tamen, ut illa etiam populo probabilia viderentur. quod eo majus est illi, quam aut tibi, aut nobis: quia nos ea philosophia plus utimur, quae peperit dicendi copiam, et in qua dicuntur ea, quae non multum discrepant ab opinione populari. Cato autem perfectus (mea sententia) Stoicus, et ea sentit, quae non sane probantur in vulgus: et in ea est haeresi, quae nullum sequitur florem orationis, neque dilatat argumentum: minutis interrogationibus, et quasi punctis, quod proposuit, efficit. sed nihil est tam incredibile,

quod non dicendo fiat probabile: nihil tam horridum, tam incultum, quod non splendescat oratione, et tanquam excolatur. quod cum ita putarem, feci etiam audacius, quam ille ipse, de quo loquor. Cato enim duntaxat de magnitudine animi, de continentia, de morte, de omni laude virtutis, de diis immortalibus, de caritate patriae, Stoice solet, oratoriis ornamentis adhibitis, dicere. ego vero illa ipsa, quae vix in gymnasiis, et in otio Stoici probant, ludens conjeci in communes locos. quae quia sunt admirabilia, contraque opinionem omnium, ab ipsis etiam *παράδοξα* appellantur. tentare volui, possetne proferri in lucem, id est, in forum, et ita dici, ut probarentur: an alia quaedam esset erudita, alia popularis oratio: eoque scripsi libentius, quod mihi ista *παράδοξα* quae appellant, maxime videntur esse Socratica, longeque verissima. accipies igitur hoc parvum opusculum, lucubratum his jam contractioribus noctibus;

quoniam illud majorum vigiliarum munus in tuo nomine apparuit: et degustabis genus hoc exercitationum earum, quibus uti consuevi, cum ea, quae dicuntur in scholis *Σεινικά*, ad nostrum hoc oratorium transfero dicendi genus. hoc tamen opus in acceptum ut referas, nihil postulo: non est enim tale, ut in arce poni possit, quasi illa Minerva Phidiae; sed tamen, ut ex eadem officina exisse appareat.

PARADOXON I.

Ὅτι μόνον ἀγαθὸν, τὸ καλόν.

Quod honestum sit, id solum bonum esse.

VEREOR, ne cui vestrum ex Stoicorum hominum disputationibus, non ex meo sensu deprompta haec videatur oratio: dicam tamen quod sentio; et dicam brevius, quam res tanta dici poscit. nunquam mehercule ego neque pecunias istorum, neque tecta magnifica, neque opes, neque imperia, neque eas, quibus maxime ad-

stricti sunt, voluptates in bonis rebus aut expetendis esse duxi: quippe cum viderem, rebus his circumfluentibus ea tamen desiderare maxime, quibus abundarent. neque enim expletur unquam, nec satiatur, cupiditatis fitis: neque solum ea qui habent, libidine augendi cruciantur, sed etiam amittendi metu. in quo equidem continentissimorum hominum, majorum nostrorum, saepe requiro prudentiam, qui haec imbecilla et commutabilia pecuniae membra, verbo **BONA** putaverunt appellanda, cum re ac factis longe aliter judicavissent. potestne bonum cuiquam malo esse? aut potest quisquam in abundantia bonorum ipse esse non bonus? atqui ista omnia talia videmus, ut etiam improbi habeant, et obsint probis. quamobrem licet irrideat, si quis vult: plus apud me tamen vera ratio valebit, quam vulgi opinio. neque ego unquam bona perdidisse dicam, si quis pecus aut supellectilem amiserit: neque non saepe laudabo sapientem illum,

Biantem, ut opinor, qui numeratur in septem; cujus cum patriam Prienen cepisset hostis, caeterique ita fugerent, ut multa de suis rebus secum asportarent; cum esset admonitus a quodam, ut idem ipse faceret: 'ego vero, inquit, facio. nam 'omnia mea porto mecum.' ille haec ludibria fortunae, ne sua quidem putavit, quae nos appellamus etiam bona. quid est igitur, quaeret aliquis, bonum? si quid recte sit, et honeste, et cum virtute, id bene fieri, vere dicitur: et, quod rectum, et honestum, et cum virtute est, id solum opinor Bonum. sed haec videri possunt obscuriora, cum lentius disputantur. vita atque factis illustranda sunt summorum virorum haec, quae verbis subtilius, quam satis est, disputari videntur. quaero enim a vobis, num ullam cogitationem habuisse videantur ii, qui hanc rempublicam tam praeclare fundatam nobis reliquerunt, aut auri, aut argenti ad avaritiam, aut amoenitatum ad delectationem, aut supel-

lectilis ad delicias, aut epularum ad voluptates? ponite ante oculos unumquemque regum. vultis a Romulo? vultis post liberam civitatem, ab iis ipsis, qui liberaverunt eam? quibus tandem gradibus Romulus adscendit in caelum? iisne, quae isti bona appellant? an rebus gestis atque virtutibus? quid? Numae Pompilii minusne gratas Diis immortalibus capedines ac fictiles urnulas fuisse, quàm filicatas aliorum pateras arbitramur? omitto reliquos: sunt enim omnes pares inter se, praeter Superbum. Brutum si quis roget, quid egerit in patria liberanda: si quis item reliquos ejusdem consilii socios, quid spectaverint, quid secuti sint: num quis existet, cui voluptas, cui divitiae, cui denique praeter officium fortis et magni viri, quidquam aliud propositum fuisse videatur? quae res ad necem Porfennae C. Mucium impulit, sine ulla spe salutis suae? quae vis Coclitem contra omnes hostium copias tenuit in ponte solum? quae pa-

trem Decium, quae filium devotavit, atque immisit in armatas hostium copias? quid continentia C. Fabricii, quid tenuitas victus M. Curii sequebatur? quid duo propugnacula belli Punici, Cn. et P. Scipiones, qui Carthaginiensium adventum corporibus suis intercludendum putaverunt? quid Africanus major? quid minor? quid inter horum aetates interjectus Cato? quid innumerabiles alii? nam domesticis exemplis abundamus: cogitasse quidquam putamus in vita sibi expetendum, nisi quod laudabile esse, et praeclarum videretur? veniant igitur isti irrisores hujus orationis ac sententiae: et jam vel ipsi judicent, utrum se horum alicujus, qui marmoreis tectis, ebore et auro fulgentibus, qui signis, qui tabulis, qui caelato auro et argento, qui Corinthiis operibus abundant, an C. Fabricii, qui nihil eorum habuit, nihil habere voluit, similes esse malint? atque haec quidem, quae modo huc, modo illuc transferuntur, facile ad-

duci solent, ut in rebus bonis esse negent: illud tamen arcte tenent, accurateque defendunt, voluptatem esse summum bonum. quae quidem mihi vox pecudum videtur esse, non hominum. tu, cum tibi siue deus, siue mater (ut ita dicam) rerum omnium, natura, dederit animum, quo nihil est praestantius, neque divinius: sic te ipse abjicies atque prosterne, ut nihil inter te atque inter quadrupedem aliquam putes interesse? quidquam bonum est, quod non eum, qui id possidet, meliorem facit? ut enim quisque est maxime boni particeps, ita et laudabilis maxime: neque est ullum bonum, de quo non is, qui id habeat, honeste possit gloriari. quid autem est horum in voluptate? melioremne efficit, aut laudabiliorem virum? an quisquam in potiundis voluptatibus gloriando sese, et praedicatione effert? atqui si voluptas, quae plurimorum patrociniis defenditur, in rebus bonis habenda non est; caque, quo est major, eo magis mentem e

sua sede et statu dimovet: profecto nihil est aliud bene et beate vivere, nisi honeste et recte vivere.

PARADOXON II.

Οτι αὐτάρκης ἢ ἀρετὴ πρὸς ἁδαιμονίαν.

In quo virtus sit, ei nihil deesse ad beate vivendum.

NEC vero ego M. Regulum aerumnosum, nec infelicem, nec miserum, unquam putavi. non enim magnitudo animi ejus ex-cruciabatur a Poenis, non gravitas, non fides, non constantia, non ulla virtus, non denique animus ipse: qui tot virtutum praesidio, tantoque comitatu, cum corpus ejus caperetur, capi certe ipse non potuit. Caium vero Marium vidimus, qui mihi secundis in rebus unus ex fortunatis hominibus; in adversis, unus ex summis viris videbatur: quo beatus esse mortali nihil potest. nescis, insane, nescis,

quantas vires virtus habeat: nomen tantum virtutis usurpas: quid ipsa valeat, ignoras. nemo potest non beatissimus esse, qui est totus aptus ex sese, quique in se uno sua ponit omnia. cui spes omnis, et ratio et cogitatio pendet ex fortuna; huic nihil potest esse certi; nihil quod exploratum habeat permanfurum sibi unum diem. eum tu hominem terreto, si quem eris nactus, istis mortis, aut exilii minis. mihi vero quidquid acciderit in tam ingrata civitate, ne recusanti quidem evenerit, non modo repugnanti. quid enim ego laboravi, aut quid egi, aut in quo evigilaverunt curae et cogitationes meae, si quidem nihil peperit tale, nihil consecutus sum, ut eo statu essem, quem neque fortunae temeritas, neque inimicorum labefactaret injuria? mortemne mihi minitaris, ut omnino ab hominibus; an exilium, ut ab improbis demigrandum sit? mors terribilis est iis, quorum cum vita omnia extinguuntur; non iis, quorum laus emori

non potest: exilium autem illis, quibus
quasi circumscriptus est habitandi locus;
non iis, qui omnem orbem terrarum, unam
urbem esse ducunt. te miseriae, te aerum-
nae premunt, qui te beatum, qui te flo-
rentem putas: tuae libidines te torquent:
tu dies noctesque cruciaris; cui nec sat
est, quod est, et id ipsum, ne non sit diu-
turnum, times: te conscientiae stimulant
maleficiorum tuorum: te metus exani-
mant iudiciorum atque legum: quocum-
que adspexisti, ut furiae, sic tuae tibi oc-
currunt injuriae, quae te respirare non
finunt. quamobrem ut improbo, et stul-
to, et inertī nemini bene esse potest: sic
bonus vir, et fortis, et sapiens, miser esse
nemo potest. nec vero, cujus virtus mo-
resque laudandi sunt, ejus non laudanda
vita est: neque porro fugienda vita, quae
laudanda est. esset autem fugienda, si es-
set misera. quamobrem quidquid est lau-
dabile, idem et beatum, et florens, et ex-
petendum videri debet.

PARADOXON III.

Οτι ἴσα τὰ ἀμαρτήματα, ἢ τὰ καλορθώματα.

Aequalia esse peccata, et recte facta.

PARVA, inquis, res est. at magna culpa: nec enim peccata, rerum eventu, sed vitiis hominum metienda sunt. in quo peccatur, id potest aliud alio majus esse, aut minus: ipsum quidem illud peccare, quoquo verteris, unum est. auri navem evertat gubernator, an paleae; in re aliquantulum, in gubernatoris inscientia nihil interest. lapsa est libido in muliere ignota: dolor ad pauciores pertinet, quam si petulans fuisset in aliqua generosa ac nobili virgine: peccavit vero nihilominus, si quidem est peccare, tanquam transilire lineas: quod cum feceris, culpa commissa est: quam longe progrediare, cum semel transferis, ad augendam transeundi culpam nihil pertinet. peccare certe licet

nemini. quod autem non licet, id hoc uno tenetur, si arguitur non licere. id si nec majus, nec minus unquam fieri potest, (quoniam in eo est peccatum, si non licuit; quod semper unum, et idem est) quae ex eo peccata nascuntur, aequalia sint oportet. quod si virtutes pares sunt inter se, paria esse etiam vitia necesse est. atqui pares esse virtutes, nec bono viro meliorem, nec temperante temperantio-rem, nec forti fortio-rem, nec sapiente sapientio-rem posse fieri, facillime potest perspicui. an virum bonum dices, qui depositum nullo teste, cum lucrari impune posset, auri pondo decem, reddiderit: si idem in decem millibus pondo non idem fecerit? aut temperantem eum, qui se in aliqua libidine continuerit, in aliqua effuderit? una virtus est, consentiens cum ratione et perpetua constantia. nihil huic addi potest, quo magis virtus sit: nihil demui, ut virtutis nomen relinquatur. etenim si benefacta, recte facta sunt, et nihil recto

rectius: certe ne bono quidem melius quidquam inveniri potest. sequitur igitur, ut etiam vitia sint paria: siquidem pravitates animi recte vitia dicuntur. atqui quoniam pares virtutes sunt, recte facta, quando a virtutibus proficiuntur, paria esse debent: itemque peccata, quoniam ex vitiis manant, sint aequalia necesse est. a philosophis, inquis, ista sumis. metuebam, ne a lenonibus diceres. Socrates disputabat isto modo. bene hercle narras: nam istum doctum et sapientem virum fuisse, memoriae traditum est. sed tamen quaero ex te (quando verbis inter nos contendimus, non pugnis) utrum bonis est quaerendum, quid bajuli atque operarii, an quid homines doctissimi senserint? praesertim cum hac sententia non modo verior, sed ne utilior quidem hominum vitae reperiri ulla possit. quae vis enim est, quae magis arceat homines ab improbitate omni, quam si senserint, nullum in delictis esse discrimen? aequè peccare se,

si privatis, ac si magistratibus manus afferant? quamcumque in domum stuprum intulerint, eandem esse labem libidinis? nihilne igitur interest (nam hoc dicet aliquis) patrem quis enecet, an servum? nuda ista si ponas, judicari, qualia sint, non facile possunt. patrem vita privare, si per se scelus est: Saguntini, qui parentes suos, liberos emori, quam servos vivere maluerunt, parricidae fuerunt. ergo et parenti nonnunquam adimi vita sine scelere potest: et servo saepe sine injuria non potest. causa igitur haec, non natura distinguit: quae quoniam utro accessit, id fit propensius; si utroque adjuncta sit, paria fiant necesse est. illud tamen interest, quod in servo necando, si adsit injuria, semel peccatur: in patris vita violanda, multa peccantur. violatur is, qui procreavit: is, qui aluit: is, qui erudit; is, qui in sede ac domo, atque in republica collocavit. multitudine peccatorum praestat, eoque poena majore dignus est. sed

nos in vita, non quae cuique peccato poena fit, sed quantum cuique liceat, spectare debemus. quidquid non oportet, scelus esse; quidquid non licet, nefas putare debemus. etiamne in minimis rebus? etiam: si quidem rerum modum fingere non possumus; animorum modum tenere possumus. histrio si paulum se movit extra numerum, aut si versus pronuntiatus est syllaba una brevior, aut longior, exhibitur et exploditur: tu in vita, quae omni gestu moderatior, omni versu aptior esse debet, ut in syllaba te peccare dices? poetam non audio in nugis: in vitae societate audiam civem, digitis peccata dimentientem sua? si visa sint breviora, leviora videantur. quæ possint videri, cum quidquid peccatur, perturbatione peccetur rationis atque ordinis? perturbata autem semel ratione et ordine, nihil possit addi, quo magis peccari posse videatur.

PARADOXON IV.

Οτι πᾶς ἄφρων μάνει).

Omnem stultum insanire.

EGO vero te non stultum, ut saepe; non improbum, ut semper; sed dementem et insanum rebus vincam necessariis. sapientis animus magnitudine consilii, tolerantia rerum humanarum, contemptione fortunae, virtutibus denique omnibus, ut moenibus, septus, vincetur et expugnabitur, qui ne civitate quidem pelli potest? quae est enim civitas? omnisne conventus etiam ferorum et immanium? omnisne etiam fugitivorum ac latronum congregata unum in locum multitudo? certe negabis. non igitur erat illa tum civitas, cum leges in ea nihil valebant: cum judicia jacebant: cum mos patrius occiderat: cum ferro pulsus magistratibus, senatus nomen in republica non erat. praedonum ille concursus, et te duce latrocinium in

E

foro constitutum, et reliquiae conjurationis a Catilinae furiis ad tuum scelus furoremque conversae, non civitas erat. itaque pulsus ego civitate non sum, quae nulla erat; arcessitus in civitatem sum, cum esset in republica consul, qui tum nullus fuerat: esset senatus, qui tum occiderat: esset consensus populi liber: esset juris et aequitatis (quae vincula sunt civitatis) repetita memoria. ac vide, quam ista tui latrocinii tela contempserim. jactam et immissam a te nefariam in me injuriam semper duxi: pervenisse ad me nunquam putavi: nisi forte, cum parietes disturbabas, aut cum tectis sceleratas faeces inferebas, meorum aliquid ruere, aut deflagrare arbitrare. nihil neque meum est, neque cujusquam, quod auferri, quod eripi, quod amitti potest. si mihi eripuisses divinam animi mei constantiam, meas curas, vigilias, consilia, quibus respublica te invitissimo stat: si hujus aeterni beneficii immortalem memoriam delevisse:

multo etiam magis si illam mentem, unde haec consilia manarunt, mihi eripuisses: tum ego accepisse me confiterer injuriam. sed si haec nec fecisti, nec facere potuisti: redditum mihi gloriosum injuria tua dedit, non exitum calamitosum. ergo ego semper civis; et tum maxime, cum meam salutem senatus exteris nationibus, ut civis optimi, commendabat. tu, ne nunc quidem: nisi forte idem esse hostis, et civis potest. an tu civem ab hoste natura ac loco, non animo factisque distinguis? caedem in foro fecisti: armatis latronibus templa tenuisti: privatorum domos, aedes sacras incendiisti. cur hostis Spartacus, si tu civis? potes autem esse tu civis, propter quem aliquando civitas non fuit? et me tuo nomine appellas, cum omnes meo discessu exulasse rempublicam putent? nunquamne, homo amentissime, te circumspicies? nunquamne, quid facias, considerabis, nec quid loquare? nescis, exilium scelerum esse poenam? meum illud iter ob

praeclarissimas res a me gestas esse susceptum? omnes scelerati atque impii, quorum tu te ducem esse profiteris, quos leges exilio affici volunt, exules sunt, etiam si solum non mutarunt. an cum omnes leges te exulem esse jubeant, non eris tu exul? num appellatur inimicus, qui cum telo fuerit? ante senatum tua sica deprehensa est. qui hominem occiderit? tu plurimos occidisti. qui incendium fecerit? aedes Nympharum manu tua deflagrarunt. qui templa deorum occupaverit? in foro etiam castra posuisti. sed quid ego communes leges profero, quibus omnibus es exul? familiarissimus tuus de te privilegium tulit, ut, si in opertum Bonae Deae accessisses, exulares. at te id fecisse, etiam gloriari soles. quomodo igitur tot legibus in exilium ejectus, nomen exulis non perhorrescis? Romae sum, inquis. et quidem in operto fuisti. non igitur ubi quisque erit, ejus loci jus tenebit; si ibi cum legibus esse non oportebit.

PARADOXON V.

Οτι μόνος ὁ σοφὸς ἐλεύθερος, καὶ πᾶς ἄφρων δούλος.

Solum sapientem esse liberum, et omnem
stultum servum.

LAUDETUR vero hic imperator, aut etiam appelletur, aut hoc nomine dignus putetur. quo modo, aut cui tandem hic libero imperabit, qui non potest cupiditatibus suis imperare? refrenet primum libidines, spernat voluptates, iracundiam teneat, coërceat avaritiam, caeteras animi labes repellat: tum incipiat aliis imperare, cum ipse improbissimis dominis, dedecori ac turpitudini parere desierit. dum quidem his obediens, non modo imperator, sed liber habendus omnino non erit. praeclare enim est hoc usurpatum a doctissimis, quorum auctoritate non uterem, si mihi apud aliquos agrestes haec habenda esset oratio. cum vero apud prudentissi-

mos loquar, quibus haec inaudita non sunt: cur ego similem, me, si quid in his studiis operae posuerim, perdidisse? dictum est igitur ab eruditissimis viris, nisi sapientem, liberum esse neminem. quid est enim libertas? potestas vivendi, ut velis. quis igitur vivit, ut vult? nisi qui recta sequitur, qui gaudet officio, cui vivendi via considerata atque provisa est: qui legibus quidem non propter metum paret, sed eas sequitur atque colit, quia id salutare maxime esse iudicat: qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat denique, nisi libenter ac libere: cuius omnia consilia, resque omnes, quas gerit, ab ipso proficiuntur, eodemque feruntur: nec est ulla res, quae plus apud eum polleat, quam ipsius voluntas atque iudicium: cui quidem etiam (quae vim habere maximam dicitur) fortuna ipsa cedit, sicut sapiens poeta dixit, 'suis ea cuique fingitur moribus.' soli igitur hoc contingit sapienti, ut nihil faciat invitus, nihil dolens, nihil coactus.

quod etsi ita esse, pluribus verbis differendum est: illud tamen et breve et confitendum est, nisi qui ita sit affectus, esse liberum neminem. servi igitur, omnes improbi. nec hoc tam re est, quam dictu inopinatum atque mirabile. non enim ita dicunt, eos esse servos, ut mancipia, quae sunt dominorum facta nexu, aut aliquo jure civili: sed, si servitus sit, sicut est, obedientia fracti animi, et abjecti, et arbitrio carentis suo, quis neget, omnes leves, omnes cupidos, omnes denique improbos, esse servos? an ille mihi liber, cui mulier imperat? cui leges imponit, praescribit, jubet, vetat quod videtur? qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet? poscit? dandum est: vocat? veniendum: ejicit? abeundum: minatur? extimescendum. ego vero istum non modo servum, sed nequissimum servum, etiam & in amplissima familia natus sit, appellandum puto. atque ut in magna stultorum familia sunt alii lautiores (ut

sibi videntur) servi, sed tamen servi, atrien-
ses ac topiarii stultitiae suae, quos signa,
quos tabulae, quos caelatum argen-
tum, quos Corinthia opera, quos aedifi-
cia magnifica nimio opere delectant. at
sumus, inquit, civitatis principes. vos
vero ne conservorum quidem vestrorum
principes estis. sed ut in familia, qui
tractant ista, qui tergunt, qui ungunt, qui
verrunt, qui spargunt, non honestissi-
mum locum servitutis tenent: sic in civi-
tate, qui se istarum rerum cupiditatibus
dediderunt, ipsius servitutis locum pae-
ne infimum obtinent. magna, inquis, bel-
la gessi: magnis imperiis et provinciis
praefui. gere igitur animum laude dig-
num. Echionis tabula te stupidum deti-
net, aut signum aliquod Polycleti. omit-
to, unde sustuleris, et quomodo habeas.
intuentem te, admirantem, clamores tol-
lentem cum video, servum te esse ineptia-
rum omnium judico. nonne igitur sunt
illa festiva? sunt. nam nos quoque ocu-

los eruditos habemus. sed obsecro te, ita venusta habeantur ista, non ut vincula virorum sint, sed ut oblectamenta puero-
rum. quid enim censes? si L. Mummius aliquem istorum videret matellionem Corinthium cupidissime tractantem, cum ipse totam Corinthum contempnisset: utrum illum civem excellentem, an atriensem diligentem putaret? reviviscat M. Curius, aut eorum aliquis, quorum in villa ac domo nihil splendidum, nihil ornatum fuit, praeter ipsos; et videat aliquem summis populi beneficiis usum, barbatus mullos exceptantem de piscina, et pertractantem, et muraenarum copia gloriantem, nonne hunc hominem ita servum iudicet, ut ne in familia quidem dignum maiore aliquo negotio putet? an eorum servitus dubia est, qui cupiditate peculii nullam conditionem recusant durissimae servitutis? hereditatis spes quid iniquitatis in serviendo non suscipit? quem numtum locupletis orbi senis non observat?

loquitur ad voluntatem: quidquid denun-
tium sit, facit: affectatur, affidet, mu-
neratur. quid horum est liberi? quid de-
nique non servi inertis? quid? jam illa
cupiditas (quae videtur esse liberalior)
honoris, imperii, provinciarum, quam
dura est domina! quam imperiosa! quam
vehemens! Cethego homini non proba-
tissimo servire coëgit eos, qui sibi esse am-
plissimi videbantur; munera mittere, no-
ctu venire domum ad eum, precari, deni-
que supplicare. quae servitus est, si haec
libertas existimari potest? quid? cum cu-
piditatum dominatus excessit, et alius est
dominus exortus ex conscientia peccato-
rum, timor? quam est illa misera, quam
dura servitus! adolescentibus paulo lo-
quacioribus est serviendum: omnes, qui
aliquid scire videntur, tanquam domini,
timentur. iudex vero quantum habet do-
minatum? quo timore nocentes afficit? an
non est omnis metus, servitus? quid valet
igitur illa eloquentissimi viri, L. Crassi,

copiosa magis, quam sapiens oratio? 'eripite nos ex servitute.' quae est ista servitus, tam claro homini, tamque nobili? omnis animi debilitati, et humilis, et fracti timiditas, servitus est. 'nolite sinere nos cuiquam servire.' in libertatem vindicari vult? minime. quid enim adjungit? 'nisi vobis universis,' [dominum mutare, non liber esse vult] 'quibus et possumus et debemus.' nos vero, si quidem animo excelso, et alto, et virtutibus exaggerato sumus, nec debemus, nec possumus. tu posse te dicito, quoniam quidem potes: debere ne dixeris; quoniam nihil quicumque debet, nisi quod est turpe non reddere. sed haec haec haec. ille videat, quomodo imperator esse possit: cum eum ne liberum quidem esse ratio et veritas ipsa convincat.

PARADOXON VI.

Οτι μόνος ὁ σοφὸς πλούσιος.

Solum sapientem esse divitem.

QUAE est ista in commemoranda pecunia tua tam insolens ostentatio? solusne tu dives? prô dii immortales! egone me audivisse aliquid, et didicisse, non gaudeam? solusne tu dives? quid si ne dives quidem? quid si pauper etiam? quem enim intelligimus divitem? aut, hoc verbum, in quo homine ponimus? opinor in eo, cui tanta possessio est, ut ad liberaliter vivendum facile contentus sit; qui nihil quaerat, nihil appetat, nihil optet amplius. animus oportet tuus se judicet divitem, non hominum sermo, neque possessiones tuae: nihil sibi deesse putet, nihil curet amplius. satiatus est, aut contentus etiam pecunia? concedo, dives es. si autem propter avaritatem pecuniae nullum quaestum tur-

pem putas, cum isti ordini ne honestus quidem possit esse ullus: si quotidie fraudas, decipis, poscis, pacifceris, aufers, eripis: si socios spolias, aerarium expilas: si testamenta amicorum exspectas, aut ne exspectas quidem, at ipse supponis: haec utrum abundantis, an egentis signa sunt? animus hominis, dives, non arca appellari solet. quamvis illa sit plena, dum te inanem videbo, divitem non putabo. etenim ex eo, quantum cuique fatis est, metiuntur homines divitiarum modum. filiam quis habet? pecunia est opus. duas? majore, plures? majore etiam. et si, ut aiunt, Danaï quinquaginta sint filiae; tot dotes magnam quaerunt pecuniam. quantum enim cuique opus est, ad id accomodatur, ut ante dixi, divitiarum modus. qui igitur non filias plures, sed innumerabiles cupiditates habet, quae brevi tempore maximas copias exhaurire possint; hunc quomodo ego appellabo divitem, cum ipse etiam egere se sentiat? multi ex te audierunt,

cum diceres, neminem esse divitem, nisi qui exercitum alere posset suis fructibus: quod populus Romanus tantis vectigalibus jampridem vix potest. ergo hoc proposito, nunquam eris dives ante quam tibi ex tuis possessionibus tantum reficiatur, ut eo tueri sex legiones, et magna equitum ac peditum auxilia possis. jam fatearis igitur non esse te divitem, cui tantum desit, ut expleas id, quod exoptas. itaque istam paupertatem, vel potius egestatem ac mendicitatem tuam nunquam obscure tulisti. nam ut iis, qui honeste rem quaerunt mercaturis faciendis, operis dandis, publicis sumendis, intelligimus opus esse quaesito: sic, qui videt domi tuae pariter accusatorum atque judicum confociatos greges; qui nocentes et pecuniosos reos eodem te auctore corruptelam iudicii molientes; qui tuas mercedum portiones in patrociniis, intercessionibus pecuniarum in coitionibus candidatorum, dimissiones libertorum ad defoenerandas diri-

piendasque provincias; qui expulsionem
vicinorum, qui latrocinia in agris, qui cum
servis, cum libertis, cum clientibus socie-
tates, qui possessiones vacuas, qui proscrip-
tiones locupletium, qui caedes municipi-
orum, qui illam Syllani temporis messem
recordetur, qui testamenta subiecta, qui
sublatos tot homines; qui denique omnia
venalia, delectum, decretum, alienam, su-
am sententiam, forum, domum, vocem,
silentium: quis hunc non putet confiteri,
sibi quaesito opus esse? cui autem quaesito
opus sit, quis unquam hunc vere dixerit
divitem? est enim divitiarum fructus in
copia: copiam autem declarat satietas re-
rum, atque abundantia: quam tu quoni-
am nunquam assequere, nunquam omnino
es futurus dives. meam autem quoniam
pecuniam contemnis, et recte, [est enim
ad vulgi opinionem mediocris; ad tuam,
nulla; ad meam, modica] de me filebo:
de re loquar. si censenda nobis, atque ae-
stimanda res sit, utrum tandem pluris ae-

stitemus pecuniam Pyrrhi, quam Fabricio dabat, an continentiam Fabricii, qui illam pecuniam repudiabat? utrum aurum Samnitum, an responsum M. Curii? hereditatem L. Pauli, an liberalitatem Africani, qui ejus hereditatis Q. Maximo fratri partem suam concessit? haec profecto, quae sunt summarum virtutum, pluris aestimanda sunt, quam illa, quae sunt pecuniae. quis igitur [si quidem, ut quisque, quod plurimi sit, possideat, ita divitissimus habendus sit] dubitet, quin in virtute divitiae sint? quoniam nulla possessio, nulla vis auri et argenti pluris, quam virtus, aestimanda est. o dii immortales! non intellegunt homines, quam magnum vectigal sit parsimonia. venio enim jam ad sumptuosos: relinquo istum quaeestuofum. capit ille ex suis praediis sexcenta sestertia: ego centena ex meis: illi aurata tecta in villis, et sola marmorea facienti, et signa, tabulas, supellectilem, et vestem infinite concupiscenti, non mo-

do ad fructum ille est sumptus, sed etiam ad foenus, exiguus. ex meo tenui vectigali, detractis sumptibus cupiditatis, aliquid etiam redundabit. uter igitur est divitior, cui deest, an cui superat? qui eget, an qui abundat? cujus possessio quo est major, eo plus requirit ad se tuendam: an quae suis se viribus sustinet? sed quid ego de me loquor, qui morum ac temporum vitio aliquantum etiam ipse fortasse in hujus seculi errore verfer? M. Manilius patrum nostrorum memoria (ne semper Curios et Luscinios loquamur) pauper tandem fuit. habuit enim aedículas in Carinis, et fundum in Labicano. nos igitur divitiores, qui plura habemus? utinam quidem! sed non aestimatione censûs, verum victu atque cultu terminatur pecuniae modus. non esse cupidum, pecunia est: non esse emacem, vectigal est. contentum vero suis rebus esse, maximae sunt certissimaeque divitiae. etenim si isti callidi rerum aestimatores, prata et areas

quosdam magno aestimant, quod ei generi possessionum minime quasi noceri potest: quanti est aestimanda virtus, quae nec eripi, nec surripi potest unquam; neque naufragio, neque incendio amittitur; nec tempestatum, nec temporum permutatione mutatur? qua praediti qui sunt, soli sunt divites. soli enim possident res et fructuosas, et sempiternas: solique [quod est proprium divitiarum] contenti sunt rebus suis. satis esse putant, quod est: nihil appetunt, nulla re egent, nihil sibi deesse sentiunt, nihil requirunt. improbi autem, et avari, quoniam incertas, atque in casu positas habent, et plus semper appetunt, nec eorum quisquam adhuc inventus est, cui, quod haberet, esset satis; non modo non copiosi ac divites, sed etiam inopes ac pauperes existimandi sunt.

F I N I S.